

דף נח

(ע"ב) 'ופליגא דריש לקיש דאמר ריש לקיש... טעמא דרבי מאיר מתוך שיכול לכופה למעשה ידיה נעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהם' — משמע מתוך הדברים שרק משום שיכול לכופה למעשה ידיה, לכך חל ההקדש, אבל לרב שיכולה האשה שתאמר איני ניוזנית ואיני עושה — אין יכול להקדיש. ומכאן תמה הר"ן על הרמב"ם שפסק (ערכין ו) שאם אמר יקדשו ידיך לעושיהן — חל ההקדש, והלא הרמב"ם פסק (אישות יב,ד) יכולה אשה שתאמר איני ניוזנית ואיני עושה. (והריטב"א חילק בין אם אומר בפירוש 'יקדשו ידיך לעושיהן', שאז מועיל אפילו אינו יכול לכופה, ובין אם לא אמר בפירוש. אלא שחילוק זה צריך באור, כמו שתמה הר"ן).

ובספר אבני מלואים (פא סק"ב) כתב ליישב: רק לריש לקיש הסובר מעשה ידיה עיקר, הרי אילו היתה ניוזנית מהבעל ודאי היה חל ההקדש, ומוכרח להעמיד משנתנו בשאינה ניוזנית, וכיון שכן בעצם אין להקדש לחול אפילו לאחר מיתה, שהרי לא אמר 'לאחר מיתה' וגם אינו 'עבידי דאתו' (עתוס), ועל כן הוצרך ריש לקיש לומר מתוך שיכול לכופה, אפילו אינו מעלה לה מזונות מעשה ידיה שייכים לו, אלא שהיא עושה ואוכלת מדין גוביינא, שכיון שהוא חייב לה מזונותיה, היא טורפתם ממעשה ידיה המוקדשים, וממילא לאחר מיתה שאין שם גוביינא — עומד המותר בקדושתו, אבל הרמב"ם שפסק יכולה לומר איני ניוזנית ואיני עושה [אלא שכל זמן שלא אמרה כן יש לו שיעבוד בידיה], אם כן מדובר בניזונת, שאם לא כן אין לבעל כלום, וכיון שכן יכול להקדיש ידיה מפני שהן משועבדות לו ואעפ"י שיכולה להפקיע באמירתה, מכל מקום כל זמן שלא אמרה איני ניוזנית ולא הפקיעה — ידיה משועבדות לו ויכול להקדישן לעושיהן.

(ישושים נוספים בדברי הרמב"ם — ע' בשו"ת אבני נזר אה"ע שכו,ג; חזון איש עא,ב; אבי עזרי (קמא) אישות יב,ד. וע"ע בכללות הענין בקובץ שעורים).

'מתוך שיכול לכופה...' — יש למדים מכאן לענין מותר מעשה ידיה, שאם השלימה באמצע השבוע שיעור מעשה ידים שתקנו חכמים, יכול הוא לכופה להמשיך לעשות מפני שהמותר שלו [ולא רק כדי שלא תשב מבוסלת ממלאכה]. שהרי רבי מאיר דיבר על מותר, ועל זה אמר ריש לקיש מתוך שיכול לכופה. (כן שיטת הרא"ה, הובא בשטמ"ק. וכאשר הוכיח בשו"ת אבני נזר אה"ע שכו, ע"ש).

ואולם יש חולקים וסוברים שזכות המותר אינו אלא בדיעבד, אם עשתה, אבל אי אפשר לו לכופה לעשות מותר. (כן דעת הרמב"ן, וכן נראה בר"י מגאש וברמב"ם). והם יפרשו מתוך שיכול לכופה בעיקר מעשה ידים, הרי ידיה חשובות כשלו להקדישן למעשיהן, אף בזמן שאין נותן לה כנגד עיקר מעשה ידיה ואין מעשה ידיה שלו, מכל מקום מועיל הקדשו למותר. (ערמב"ן ורשב"א). או יפרשו מתוך שהוא כופה — כופה שיהיו שלו לכשעשתה, ולא כופה לעשות (עריטב"א).

'המותר' — רבי מאיר אומר הקדש. אימת קדוש? רב ושמואל דאמרי תרווייהו: מותר לאחר מיתה קדוש' — ואם תאמר אם כן מדוע נקט התנא מחלוקתם של רבי מאיר ורבי יוחנן הסנדלר במותר ולא במעשה ידים עצמם, כאשר אינו מעלה לה מזונות, האם חל הקדשו לאחר מיתה אם לאו? יש לומר שכך הם דברי התנא: מחיים אין יכול להקדיש מעשה ידיה, אף על פי שהם מצויים ואפילו הוא רוצה להעלות לה מזונות, כל שהיא אינה רוצה — שיכולה לומר איני ניוזנית ואיני עושה (כדברי רב). אבל לאחר מיתה, אפילו המותר שאינו עשוי לבוא וגם אינו מעלה לה מה שהוא כנגדו, מעה כסף, אעפ"י קדוש, שאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, וכל שכן מעשה ידיה עצמם. (ר"ן)

והרש"ש כתב שלרב ושמואל מתפרש 'המותר' השנוי במשנה — מה שנשאר לאחר שמתה, שלא אכלתו, בין ממעשה ידיה עצמם בין ממותר מעשה ידיה. (צ"ל לפי פירושו שזה הוצרכו להעמיד בשאינו מעלה לה מעה כסף, והלא אף במעלה לה מה שנשאר לאחר מיתה קדוש. היינו משום רב אדא בר אבהו אמרו כן, שמפרש 'מותר' מחיים. ומה שאמרו רב ושמואל 'וכיון דלא קא יהיב לה מעה כסף מותר דידה הוי' — כלומר לכן אין מפרשים רב ושמואל 'מותר' כרב אדא ומחיים, אלא מפרשים 'מותר' הנשאר לאחר מיתה).

'הוי בה רב פפא: במאי, אילימא במעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף לצרכיה, מאי טעמא דמאן דאמר לאחר מיתה קדוש' — והלא אף מחיים יש להקדש לחול. ודוקא לרבי מאיר מקשה, שסובר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אף על פי שבשעת ההקדש אינו ברשותו, אבל לרבי יוחנן הסנדלר אי אפשר להקדיש, כיון שמעשה ידיה לא באו לעולם. ואפילו באומר 'יקדשו ידיך לעושיהם', כיון שיכולה [לרב] לומר איני ניוזנית ואיני עושה, אינו ברשותו להקדישם. (עפ"י שער המלך — ערכין ו, כא. ולהרמב"ם מועיל באומר 'יקדשו ידיך' וכו').

רש"י ד"ה לעולם במעלה. משא ומתן בבאור דברי רש"י — ע' במהרש"א וקרני ראם; שער המלך סוף הלכות ערכין.

דף נט

'רב אדא בר אבהו סבר תקנו מזונות תחת מותר ומעשה כסף תחת מעשה ידיה' — נראה דוקא מעשה ידיה בצמר, אבל טוחנת ושאר מלאכות הבית — תחת מזונות הן. וכן משמע מלשון המשנה לקמן (סד): 'אם אינו נותן לה מעה כסף לצורכיה מעשה ידיה שלה. ומה היא עושה לו, משקל חמש סלעים...'. וכן מסתבר, שלא יזכה הכל במעה כסף. (חזון איש ע, א).

זכי קאמרה הכי מי מקדשה הא משעבדא ליה? — דאמרה לכי מיגרשה' — מקשים, הלא החשש הוא שמא תתגרש ותחזור אליו ואז ייאסרו מעשה ידיה עליו ולא יוכל להימלט מהאיסור, והרי כשהיא חוזרת אליו כל מעשה ידיה שתעשה משועבדים לו, ומדוע חל הגדר, מה הפרש בין מעשה ידיים של עכשיו שאין בכחה לאסרם מפני שעבודם, למעשה ידיה שלאחר כך, כשתחזור אליו? ונראה ששונה נדר מקנינים, שעיקר חלות הגדר הוא בשעה שנדר ולא אחר כך כשבא הדבר לעולם, הלכך כשבא לעולם אסור ממילא מפני חלות הגדר דמעיקרא שקדם לשעבוד. (עפ"י שערי שמועות)

'שדה זו שאני מוכר לך לכשאקנה ממך תיקדש מי לא קדשה' — לכאורה צריך ליתן טעם, כיון שסוף סוף אין קדושה חלה אלא לאחר שלקחה, ובין הקדשו לחלות ההקדש אינה שלו, מדוע אין זה נחשב דבר שלא בא לעולם? ועוד, משמע שאין יכול לחזור בו, ואם לא חל ההקדש עד לאחר שלקחה למה לא יוכל לחזור, למאן דאמר המקדיש לאחר ל' יכול לחזור, [וכאן עדיף כיון שאינה שלו קודם חלות ההקדש]?

לכן נראה שמקדיש את גוף השדה מעכשו ומשאיר פירותיה עד שיקחנה, ומוכר ללוקח פירות עד שיקחנה. אך כיון שביד הלוקח לסרב למכור לו, נחשב כיש לו קנין הגוף עד שימכור, אבל כשמכר נמצא שלא היה לו אלא קנין פירות עד לאותה שעה. (עפ"י חזון איש עא, ד)

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

דפים נח — נט

- קז. א. המקדיש מעשה ידי אשתו — האם חל ההקדש?
 ב. המקדיש מותר מעשה ידי אשתו (= מה שהיא עושה יתר על חיובה) — האם חל ההקדש?
 ג. האם יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניוזנית ואיני עושה?
 ד. מזונות ומעה כסף שחייב האישה לאשתו — כנגד מה תקנום חכמים?
- א. המקדיש מעשה ידי אשתו — אם מעלה לה מזונות, כיון שתקנו מזונות תחת מעשה ידיים (לרב ושמואל), הרי מעשה ידיה שלו ויכול להקדישם (עפ"י תוס'). ואם אינו מעלה לה מזונות, כגון שאין לו [או שהוא חפץ לזונה והיא אומרת 'איני ניוזנית ואיני עושה' — לפי רב שיכולה לומר כן] — הרי זו עושה ואוכלת ולא חל ההקדש על מעשה ידיה. ולדברי רב אדא בר אהבה שתקנו מעשה כסף תחת מעשה ידיה, תלוי אם מעלה לה מעה כסף אם לאו, ואין תלוי בהעלאת מזונות.
- א. נחלקו הדעות, כאשר מעלה לה מזונות והקדיש את מעשה ידיה, האם יכולה עתה לומר איני ניוזנית ואיני עושה והרי היא עושה ואוכלת, או כיון שכבר הקדיש טוב אינה יכולה להפקיע. (כן נראה בלחם-משנה בהבנת דברי התוס'. והשער-המלך נקט לעיקר כצד הראשון, כבעל נתיבות משפט. וכן נקט החו"א — עא,א).
- ב. האבני-מלוואים (פא סק"ב) כתב בשיטת רש"י [דלא כמובא שיטה מקובצת], שאם יש לבעל נכסים ואינו רוצה לזונה, לריש לקיש חל ההקדש, והיא גובה מזונותיה משאר נכסים שיש לו, ורק כשאין לו נכסים הריהי עושה ואוכלת, משום שמעשה ידיה הם כאפותיקי למזונותיה וגובה אותם מההקדש.
- ומשמע בגמרא שאם הקדיש מעשה ידיה ולא 'ידיה לעושיהן' — הרי זה מקדיש דבר שלא בא לעולם, ולדברי רבי יוחנן הסנדלר, שכמותו פסק שמואל, אינו קדוש, ואפילו מעלה לה מזונות.
 וכן פסק הרמב"ם (ערכין ו, כא. ודוקא בשניזונות ממש, אבל אם אינה רוצה במזונותיו, אינו קדוש. ע' לחם משנה, חו"א עא,א, ועוד).
- והר"ן כתב שכל זה רק לריש לקיש, אבל להלכה שיכולה האשה לומר איני ניוזנית ואיני עושה, אפילו אמר 'קדשו ידיה לעושיהן' אינו קדוש משום דבר שלא בא לעולם. [ודוקא לרבי יוחנן הסנדלר, אבל לרבי מאיר הלא אפשר להקדיש דבר שלא בא לעולם, הלכך כל שניזונות — חל ההקדש. ע' באריכות בשער המלך — ערכין ו, כא].
- ב. המקדיש מותר מעשה ידי אשתו; —
 לדברי רב ושמואל, אם מעלה לה בכל שבת מעה כסף לצרכיה, המותר שלו וחל ההקדש. ואם אינו מעלה לה מעה כסף — לרבי מאיר נתקדש המותר לאחר מיתתה, כשיירשנה, [אם משום שסובר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אם משום שאין אדם מוציא דבריו לבטלה ונעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהם]. ולרבי יוחנן הסנדלר — חולין, שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. וכן פסק שמואל להלכה.
 לדברי רב אדא בר אהבה, אם מעלה לה מזונות — לרבי מאיר המותר קדוש מיד כשתעשנו ולרבי יוחנן הסנדלר — חולין. ואם אינו מעלה לה מזונות — אפילו לרבי מאיר אינו קדוש מחיים.

ג. רב הונא בשם רב אמר: יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניוזנית ואיני עושה, כי תקנת חכמים היתה לטובתה, למוזנות, הלכך אם אמרה אין נוח לי באותה טובה שומעים לה. וריש לקיש חולק וסובר שיכול לכופה למעשה ידיה, שעיקר התקנה היתה מעשה ידיים, ותחת מעשה ידיה תקנו מוזנות.

א. הלכה כרב הונא (להלן קו: ר"ף). וכתב הרא"ה: כל שאמרה איני ניוזנית ואיני עושה, מיד נתבטלה תקנתה ושוב אינה יכולה לומר הריני ניוזנית ועושה — שאינו בדין שתהא הרשות בידיה לשנות הדבר כל פעם כמו שתמצה. ויש חולקים. (כן נראה בדעת התוס' והרא"ש. ע' חו"א עא,ח).

ב. כשאמרה איני ניוזנית ואיני עושה — נפטר גם מן הכסות, שהוא בכלל מוזנות. (רא"ה, מובא בר"ן). ויש אומרים שאין מעשה ידיה אלא תחת מוזנות ולא תחת כסות. (כן כתב הבית-שמואל (ט,ט) בדעת הרא"ש והמ"מ. ובחו"א (עא,ח) חלק, שאין לחדש מחלוקת הראשונים בדבר שאינו מבואר, ואין חולק על הרא"ה והר"ן).

ג. לדעת הר"ן אין האשה יכולה להפקיע עצמה באמירה זו מלעשות מלאכות הבית כגון טוחנת ואופה וכו'. והתוס' (סג.) חולקים. ואפילו להר"ן אם אינו מעלה לה מוזנות פטורה מכולם, אף מתשמישי הבית (עפ"י חזון איש ע,א).

ד. יש אומרים שכשם שיכולה לומר 'איני ניוזנית ואיני עושה', כך יכולה לומר איני נוטלת מעה כסף ואיני נותנת מותר. (שאלות דרב אחאי; ר"ן). ויש חולקים (ר"י מגאש; רבנו יונה — מובא בטור פ. וע"ע בשטמ"ק. וכ"כ בשער המלך (ערכין ו, כא) בדעת רש"י).

ה. אפילו לריש לקיש שמעשה ידיים עיקר, אין יכול הבעל לומר צאי מעשה ידיך במוזנותיך בדלא ספקה. (עפ"י תוס' מז:).

ד. לרב ושמואל, תקנו מוזנות תחת מעשה ידיה [ששניהם מצויים] ומעה כסף לצרכיה תחת מותר מעשה ידיה. ולרב שאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניוזנית ואיני עושה, עיקר התקנה היתה לטובתה, שיתן לה הבעל מוזנות, ותחת מוזנותיה תקנו מעשה ידיה לבעלה. ולרב אדא בר אבהו תקנו מוזנות תחת מותר ומעה כסף תחת מעשה ידיה — ששניהם קצובים.

דף נט

קח. אשה שאסרה על בעלה את מעשה ידיה ב'קונם' — האם צריך להפרי?

'קונם שאני עושה לפיך' — אינו צריך להפרי, שהרי מעשה ידיה שלו ולא חל נדרה [וכגון שמעלה לה מוזנות ומעה כסף, וכנ"ל. תוס']. רבי עקיבא אומר: יפר, שמא תעדיף עליו יתר מן הראוי לו, [שסובר העדפה על ידי הדחק — שלה. וחכמים סוברים העדפה ע"י הדחק — שלו. סו. וכן פסק הר"ף]. רבי יוחנן בן נורי אומר: יפר, שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור אליו, (שאי אפשר לו ליוזר שלא תעשה לו שום מלאכה).

אמר שמואל: הלכה כרבי יוחנן בן נורי. ואף על פי ששמואל פסק כרבי יוחנן הסנדלר שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, העמיד רב הונא בריה דרב יהושע, באומרת יקדשו ידי לעושיהם, והואיל והידים נמצאות בעולם — חל הנדר.

משמע בתוס' (בד"ה הכא) שלפי הדעה שיכולה אשה לומר איני ניוזנית ואיני עושה, חל נדרה לכשתתגרש גם ללא שתאמר 'יקדשו ידי לעושיהם', מאחר ובידה לומר איני ניוזנית ואיני עושה. [ומכל מקום עד שלא נתגרשה לא חל, מאחר ולא אמרה בפירוש 'איני ניוזנית'. ער"ן].